

א.ד.

רוטוקול מס. 12

מישיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ג', י"ט בשבט, תשי"ג - 6.1.53 בשעה 11.00

נכחיהו : היו"ר ש. פרסיץ
 ס. אונא
 ס. ארם
 ח. בוגר
 ס. כפרית
 ד. נצר
 י. סמילנסקי
 ד. צברי
 א. דימלס
 ש. רוזנברג

מוזמניהו : שר החינוך והתרבות - פרופ' ג.צ. דינור,
 פרופ' א. ריגר - מנהל משרד החינוך;
 גב' סטנר - היועץ המשפטי של
 משרד החינוך.

סר אומסקי {
 סר רינהרט { - באי-כח הנהלת עליית הנער.

סדר-היום: (1) שאלות ותשובות;

(2) המצב בשחנה עליית הנער בבתניה.

אני פותחת את הישיבה.

היו"ר ש. פרסיץ:

אני חפצה לברך את פרופ' ריגר
 לטובו; אנו מקווים שהוא חזר אלינו, ומקווים לשתף עמו פעולה בעבודתו
 בעתיד.

אתחיל בכמה שאלות.

(1) משרד החינוך התחייב לעבד ולחשב
 את גבה התשלום שישולם לארגוני נשים בעד החזרת ילדים; בגיל חינוך
 חובה בגניהם. עד היום לא פורסמו התוצאות. ברצוני לשאול, מדוע לא
 נשלחו האודעות על כך, ולבקשת הערות יתוקן.

היו"ר ש. פרסיץ:

(2) ארגונים מסוימים; אשר נאבקים קשה על קיום גניהם, איחרו בתשלום מס ההכנסה למסללה. הם השתמשו בכספיהם אלה לביצוע העבודות הנוספות, היות המסרד לא שילם להם את סכום השתתפותו. הם פנו אלי בשאלה וביקשוני לברר אם אפשר להגיע בנדון להטבת עם המסללה, כיוון שמצד אחד הם חייבים בעד מס הכנסה, ומצד שני המסללה חייבת להם. אני מפנה את שאלתם למסרד החינוך, ואודה עבור תשובה.

י. סמילנסקי:

ברצוני להביע מטעלה לסמוע סאנף
התרבות במסרד החינוך והתרבות, סקירה

על הפעולה בין המבוגרים.

היו"ר ש. פרסיץ:

אנו מסיימים השבוע את הסקירה על נערים עובדים. שמענו סקירות על החינוך היסודי, על בני ילדים; בתי-ספר יסודיים וחינוך נערים עובדים. עלינו עוד לקבל אינפורמציה על בתי-ספר מקצועיים ותיכוניים ועל החינוך הגבוה. לאחר זאת נשמע סקירות על המחלקות השונות במסרד החינוך. אני מעריכה מאד את שמיעת הסקירות, כי בקרוב יונח התקציב על שולחננו, והייתי רוצה כי כאשר נדון בו נדע במה דירים אמורים. איני יודעת אם נוכל להספיק לסמוע את כל הסקירות בחדש ינואר, ולכן הייתי שציעה לקיים בחדש זה שלוש ישיבות בשבוע.

א. ריגר:

שמעתי את שאלתו של חבר-הכנסת רימלט בקשר לגן הילדים של הזרם הכללי בראסון-לציון. לפי ידיעות שבידי, היו בשנה שעברה לזרם הכללי 4 כיתות גן,

לא כולן בגיל חינוך חובה. בראשית שנה זו היו רק 3 כיתות גן, ולכן הועברה כיתה אחת מזרם העובדים לבנין הסמוך בו היו 3 כיתות הגן של הזרם הכללי, וכיתה אחת לבנין בית-העם סמוך למקום. לאחר מכן נוספה כיתה רביעית לזרם הכללי, לא בגיל חינוך חובה, והעיריה שיכנה אותה כבית-העם, סמוך לכיתה זרם העובדים. נשמעה טענה: למה לא להעביר את כיתה זרם העובדים לבית-העם, ולצרף את כיתה הזרם הכללי אל שלושת הכיתות האחרות שלו? תשובת העיריה היתה, כי היא מרכזת את הכיתות של חינוך חובה במקום אחד. (א. רימלט: בבית העם יש שתי כיתות; האם שתיהן לא של גיל חינוך חובה?) לפי ידיעות שקיבלתי רק הכיתות בבנין הקודם הן כיתות של חינוך חובה.

שלחנו למקום פקיד של מסרד החינוך, גם מר ארנון ביקר עם, והם מצאו שאין כל אפשרות אוביקטיבית להתנגד למה שעשתה העיריה במקרה הנדון.

א. רימלט:

זו אינה שאלה אידיאולוגית, אבל כל עוד קיימים זרמים, הסכנות אינה טובה; המציאות היא כזאת. האם אין מסרד החינוך חושב, כי כדי להקטין את האפשרות של חיכוכים, מוטב היה לבקש מהעיריה לעשות את ההעברה?

היו"ר ש. פרסיץ:

דבר נוסף: כיתה אחת בבית העם היא של חינוך חובה, והשניה לא.

א. ריגר:

השאלה הינה היתה בנדון התייעצות בקשר למעברות. הזמנו לאותה התייעצות רק אנשים שפעלו בשטח המעברות, או חלק מהאנשים שכתבו לנו ופנו אלינו באופן אישי, אנשים שהתנדבו לעבוד בשטח זה. כמו-כן הזמנו עובדים במסרד החינוך שהיתה להם זיקה מיוחדת לעבודה במעברות; הזמנו באי-כח עליית הנער טוים שהם פעלו בשטח זה ועודם פועלים; הזמנו באי-כח מחלקת הדיוור של הטוכנות, וכן מנהל "מוסד סולד", שגילה התענינות מיוחדת בשאלה זו מבקודת מבט מחקרית. בעונג רב אני מוכן לשתף את היושבת-ראש והחברים של הגוף המכובד הזה בהתייעצות הזאת, אם רצונם בכך.

דיון על המצב במחנה עליית הנער הנתניה.

היו"ר ש. פרסיץ:

אני חפצה להתנצל לפני באי-כח עליית הנער על שלא קיבלו את ההזמנה להשתתף בישיבה זו; ביקשנו מאת משרד החינוך לשלוח את ההזמנה, וכנראה שנפלה אי-הבנה. אני מודה להם על שנענו לקריאתנו ובאו להשתתף בישיבה זו.

אנו מצטערים על כי במסך כל עבודתנו לא ניתן לנו לשטוע סקירה על מפעל עליית הנער, שהוא יקר וחשוב מאד בעינינו, עוד מאותם הימים שהגב' הנריטה סולד הניחה את היסודות למפעל זה. כל אחד מחברי הוועדה עוקב בתשומת-לב, בהתענינות ובאהדה רבה אחרי התפתחותו של מפעל זה.

אם הפעם הרשינו לעצמנו להזמין מוסד שאינו נמצא במסגרתו של משרד החינוך והתרבות, עשינו זאת אהרי שקראנו את המאמרים שנתפרסמו בעתון בקשר עם אחד המחנות של עליית הנער, ואת תשובתו של ד"ר רוטשילד באותו עתון. אחרי שקראנו את הדברים יצאנו למקום 4 חדרות הוועדה, ומה שראינו שם אילץ אותנו למסור את הדברים לשר החינוך, ולבקש - אם אפשר - מאת באי-כח עליית הנער לספר לנו על עבודתם בכלל, ועל מחנה זה בפרט. מה שראינו במחנה זה הוא חסור ורציני מאד, ונדמה לי שעליית הנער לא עמדה על התקלות שם. בידענו את האחראיות הרבה בה נעליית העבודה בכלל, קשה לתאר שהדברים נעשו בידעין. לכן ביקשנו לשטוע מכם על העובדות שהביאו לידי מצב רציני זה, כמו שנתגלה לעינינו במחנה בו ביקרנו.

א. רימלט:

אני הבינתי, כי בנוכחות באי-כח עליית הנער ייסדר דו"ח מפורט על ביקור חדרות

הוועדה במחנה.

היו"ר ש. פרסיץ:

אני מוכנה למסור את הדו"ח.

באנו למקום ונתקבלנו על-ידי אדם שאמר כי הוא האדמיניסטרטור של המחנה. ביקשנוהו כי יספר לנו על חיי המחנה. נוכחנו לדעת כי המחנה נמצא בחיסול, ורציני לדעת כיצד בינתיים מתנהלים שם העניינים. במסך שעה הוא סיפר לנו כי במקום קיים בית-ספר, ישנם חדרי-מלאכה בשביל הנער; הילדים עובדים ולומדים במסגרות: חלק מהם לומד בבקר ועובד אחר-הצהריים, וחלק עובד בבקר ולומד אחר-הצהריים. הוא המשיך וסיפר, כי במחנה נמצאים כ-100 ילדים, בני גיליים של 17 - 10; נוסף לכך קיים במקום מוסד, שיתכן וישאר גם להבא, בשביל ילדים מופרעים. קודם הגיע מספר העובדים במחנה ל-100, וכיום מונה הפגנון 50 איש.

ביקשנו לראות את חדרי בית-הספר, את חדרי המלאכה, את חדרי הדיור, הטקלחות והשירותים. ביקשנו גם לראות את הילדים. ראינו חדר של בית-ספר אשר הזכיר לנו קורקטין, על הקירות לא היה דבר, ובחדר רק טפסלים ושולחנות. בשעה 11.30 היה בית-הספר סגור, הוסבר לנו כי הילדים נחים, אוכלים ובשעה 13.00 הם צריכים ללכת לבתי-המלאכה.

ביקשנו לראות את חדרי-המלאכה. בדרכנו פגשנו ילדים ושאלנו אותם כמה הם עוסקים. לאחר שיחות עם מספר ילדים, שהתנהלנו בנוכחות האדמיניסטרטור, התברר שהילדים אינם עובדים בשום חדרי-מלאכה, חלקם עובדים בנקיון, וחלקם בהובלה ובעוד מלאכות. מהבנות אשר פגשנו באחד מחדרים שמענו, כי הן עובדות כל היום במטבח. כאשר שאלנו, תוך כדי שיחה, אם אין במקום מועדון לילדים, ומה הם עושים אחרי גמרם את העבודה בבתי-המלאכה - אמנם בשעה 20.30 צריכים כולם ללכת לישון, גם נערים בני 17, - זהו הנוהג - באנו למועדון. המועדון היה ריק ממסחק, ריק מספר, לא היה בו שום דבר מעסיק את הילדים. שאלנו את הילדים כמה הם עוסקים במועדון, והתשובה היתה: הכל לקחו, לא

אל.

היו"ר ש. פרסיץ:

המאירו כלום? שאלנו את האדמיניסטרטור לפטר הדבר, הוא הסביר לנו שעכשיו עושים את המינובטורה, והוציאו את החפצים כדי לרשום אותם. שאלנו: האם כך עושים אינובטורה, האם אי-אפשר לבוא למקום ולרשום את החפצים? התשובה היתה: כך הסדר שאלנו.

נכנסו לחדרי הדיוור, לצריף אחד שיש בו 2 חדרים גדולים עם מחיצות דיקטים. זהו חדר גדול, חדר שעטה עלינו רשם קשה. התקרה היתה שבורה, שלוליות מים על הרצפה והסמכות מנופצות. הילדים אמרו כי קר בחדר והגשם חודר. במחיצת הדיקטים היו חורים גדולים, והיא לא הגיעה על התקרה. בחדר הסמוך מצאנו חדר של בחורים בני 16 - 17, והילדות שגרו מעבר למחיצה אמרו ש"הילדים מציקים להם" על-כל-פניהם, המחיצה היתה כזו שקל מאוד לעבור דרכה מחדר לחדר. שאלנו: הלא יש כל-כך הרבה חדרים ריקים במחנה; וסיפרו לנו על צבע ועוד דברים. כאשר עמדנו בכל-זאת על הדרישה לראות את חדרי הסלאכה, הוסבר לנו שהם נועדו רק בשביל אותם 24 הילדים המופרעים הנמצאים במקום.

שאלנו אם קיימת ספרייה במקום וביקשנו לראותה. מצאנו חדר קטן עם כמה ספרים, וקשה היה לדעת באיזה אופן מסתמסים בהם ואם מסתמסים בהם בכלל.

המוסד עשה עלינו רשם קשה מאוד, ומצאנו לנחוץ למסור את הדברים מתוך זעזוע נפסי גדול, גם לאנשי עליית הנוער וגם לאנשי משרד החינוך.

ש. כפרית:

ברצוני להוסיף כמה מלים. הביקור שלנו נעשה ללא דיון מקום. הוריעו לנו שיש מקום בו המצב הוא חמור ומוכרחים לבקר בו, אבל לא ידענו בדיוק איזה הוא המקום. רק כאשר ישבנו במכונית נודע לנו לאן פנינו מועדות.

ברצוני לומר שהמוסד עשה עלינו רשם קשה מאוד - והיו"ר לא הגזימה בדבריה - אבל לא רק המוסד, כי אם דמות הילדים; הרשם של גיטה בלתי אמצעית לילדים אשר נמצאים במוסד זמן פחות או יותר ממושך, בוודאי לא שנים, אבל בכל-זאת חדשים מספר. דמות הילדים היתה מאוד קשה, מיוחסים, ללא השגחה - עזובים. שמענו על מצבם הנפסי של הילדים, גיניהם כבדי חינוך, הנמצאים במקום מפני שאין לאן לשלוח אותם, כולם ילדי עולים, רובם הגדול מצפון אפריקה. שמענו כי המוסד עומד בפני סגירה, חיסול. לא נכנסנו לבעיות כלליות, מדוע עומדים לחסל אותו; אנו יודעים אמנם כי כאשר מוסד עומד להתחסל יש לזה הספעה ניכרת על העבודה הסדירה של המוסד, אבל יחד עם זה לא יכולנו להסלים עם מה שראינו. הרשם שלי היה קשה עוד יותר, מפני שידעתי שהוא קשור עם עליית הנוער. אני חיה בהרגשה שמצד עליית הנוער יש חרדה לכל הילדים, שיש פיקוח חמור על הרגשת הילדים, על דמותם ורמתם הלימודית והחינוכית, ולכן כל-כך בדהטתי. האם כך חיים ילדי עולים, גם אם הם מופרעים, גם אם הם עבריינים? זה עשה עלי רשם כבד מאוד.

אינני רוצה להיכנס לשאלה אם מבחינה ציבורית, אם מבחינת ההערכה העמוקה לעליית הנוער, היתה לנו הסמכות המלאה לעשות את הביקור שלנו מבלי להודיע זאת. יתכן שהיה עלינו להודיע על הביקור לעליית הנוער, ולו היינו מקבלים מהם אינפורמציה היינו מורשמים אחרת. בכל-אופן אני סבורה כי זכרינו אינם צריכים לפגוע באותו מוסד, אלא מוכרחים לעורר דיון רציני על הבעיה בכלל - מבלי לעמוד דוקא על מקרה זה, שאולי לא אתם הייתם הגורפים העיקריים בו.

אד.

ד. צברי:

אינני מצטערת על שהיינו במקום, אני רק מצטערת שלא בדקנו ולא ראינו את המחנה הזה, ועוד מוסדות אחרים, לפני-כן; ועל כי לא ראינו במידה מספקת עוד מוסדות כדי לעמוד על היקף הבעיה. בכל-אופן כאשר הלכנו למקום היתה לי הרגשה לא נעימה, שלא נתנה לי מנוח. באתי למסקנה, כי בגלל הכבוד והאהדה שהציבור ואנו רוחשים למוסד ששמו עליית הנוער, היינו אולי צריכים להודיע לו לפני הביקור. מיד לאחר שנתפרטם המאמר בעתון, לבוא בדברים עם הנהלת המוסד, או עם איש מסוים מהנהלה, ולהביע לפניו את דאגתנו למצב שנוצר במחנה זה, ולומר כי אנו מעוניינים לבדוק את הדברים ולראותם ללא הכנה מוקדמת. אני עוד סאמינה כי אפשר לסמוך על אחריות האנשים העומדים בראש המוסד, וחזקה עליהם שיאפשרו לנו לראות את המצב בלי שיטנו משהו לקראת ביקורנו. בכל-אופן, ביקורנו במקום, והמצב שם באמת מדכא. אמנם יש מידה מסוימת של שירות, הילדים מקבלים אכל ובגד, אבל אין הרגשה של טיפול או של יחס לילדים. התנהגותו של האדם שהלך עמנו ונתן הסברים לא נשמע חן בעיני, לא היתה בו כנות.

ברצוני להוסיף ולומר כי המסכנו בניקורנו, וראינו מוסד ילדים אחר, של כצנלבוגן בירושלים. וברצוני לשאול: האם בתנאים כאלה צריך מוסד זה להתקיים? לדעתי אין זכות קיום לא למוסד הראשון ולא לשני, מוטב היה לחסלו ולא להביאו למצבו הנוכחי. אני סבורה שלא נהיה שלמים עם עצמנו אם לא נמשיך לראות, ניכנס יותר לבעיות מפעל עליית הנוער, נלמד אותן, ואולי נסתדרל לסתף פעולה בפיתרון הבעיות.

לבסוף, ברצוני להציג שאלה: מדוע צריך המפעל להיות מחוץ לגבולות משרד החינוך; משרד החינוך כמוסד מסלכתי יכול לתרום לפיתרון הרבה בעיות.

היו"ר ט. פרסיץ:

פרט בוסף. היינו במקום גם בשעת ארוחת-צהרים, הארוחה היתה מצוינת, אבל הלכנו על הרצפה ובחדר האכל היה טמס משווע. שמענו כי מעבירים ילדים מסם ל"אגודת ישראל", כיוון שארגונים ציבוריים אחרים אינם מוכנים לקבל אותם. קיים הסכם עם יהודי אחד בשם כצנלבוגן, אשר בוחר ילדים ומעבירם למוסד. הדבר נראה תמוה בעינינו, והחלטנו לראות גם מוסד זה. בעניינים אלה אינני איסטנטיסט כמו החברות כפרית וצברי, אני חושבת כי חובתנו היא ללכת ולראות בסו עינינו את הליקויים שמצביעים עליהם במקום שאנו אחראים לו, ולראות בצורה המקובלת ביותר: ביקור פתח, זה הדבר הטוב והבריא ביותר. ואינה דומה ראייה לשמיעה, ואינה דומה ראייה רגילה - ואינני רוצה כאן לחסוד בכשרים - לראייה על-ידי ביקור פתח, ללא התכוונות מוקדמת, ואני לוקחת את ענין הביקור שלנו על אחריותי אני.

כך עשינו גם עם הביקור השני - במוסד כצנלבוגן. נכנסנו לבית גדול, מרווח, פעם שיכנו בו את משרד העליה, ועד היום קיים בחלק של הבית משרד העליה - שכנות מתאימה מאד עם מוסד לילדות. הרטם הראשון שלנו היה בורא, לא מצאנו אדם, אי-סדר גדול, בחדר-האכל מעילים מוטלכים, שאריות אכל ולכלוך איום; המטבח היה מסודר - צריך לומר. אחרי מטא-וסתן עם הבנות, הופיעה אחת המספלות, בחורה שעשתה רטם מצוין, לבנית, רצינית, יודעת את תפקידה ומשתדלת לעשות כמיטב יכולתה. אחר-כך הופיע המנהל. שאלנוהו: מי מנהל את המוסד, איזה מוסד ציבורי עומד מאחוריו? הוא ענה: סתם יהודים, שאת שמותיהם לא תדעו. לאחר שביקשנוהו, הוא מנה כמה שמות של אנשים, שאיננו מכירים אותם.

הוא סיפר כי המוסד קיים 10 שנים. קודם היה להם בגין במוטררה, ולאחר טלחמת השחרור קיבלו את המקום הזה. הם מקיימים את המוסד בנס-נסים, וחסר להם הרבה. הם מקבלים את סכום ההחזקה מטעם עליית הנוער, ומשתדלים לקיים את המוסד. 15 בנות לומדות בסמינר לסורות. גם המנהל וגם הבחורה עשו רטם טוב, אולם בבית אין סידורים הגייניים אלמנטריים. הבנות מסתרקות באולם-המעבר, בחדר הרחצה אין מקום למגבות ולמברשות שניים. בכמה חדרים, ודוקא בחדרים שהם

היו"ר ש. פרטיץ:

בהשגחת הבחורה הצעירה - מצאנו שקיצי רחצה, אבל המגבות היו צמודות אחת לשניה. אורח-החיים שם מכביד וקשה, אבל היחס, כפי הנראה, טוב יותר. ראינו טחוק, ראינו דאגה שיהיה לילדות כמה לבלות את זמנן. כל הזמן עמדה לפנינו השאלה: מה התכלית של מוסד כזה, של אורח-חיים וחינוך כזה.

החברים טענו שיש לבקר במוסדות אחרים של עליית הנער, אבל עצם העובדה שבמצאים כשהם מוסדות מצוינים - ויטנם מוסדות מצוינים - אינה מחפה על הרע; הדבר הטוב אינו מצדיק את הרע. מכל-טקום, כאשר קורה דבר כזה, צריך הציבור לזעזע את האחראים, כדי למנוע הישנות מקרים כגון אלה.

מר אונטסקי:

ברצוני בכל-זאת להביע את צערי, לא על זה שהביקור בנתניה התקיים בצורה שנתקיים, אלא על זה שאותה ועדה שהיא מעורה בכל עניני החינוך במדינה, לא מצאה לבחון לסמוע סקירה על מפעל עליית הנער ועל גיולות עליית הנער עד כה. בדמה לי שאילו היינו מתבקשים לטסור סקירה על עליית הנער בפני פורום זה - בלי קשר עם המאמר שהופיע ב"הארץ" והביקור בנתניה - היה על-כל-פנים הביקור עצמו מקבל אפי אחר, וראיית הדברים היתה אחרת; ולא מפני שאני מתכחש לעובדות, אלא מפני שצריך לצאת מנקודת הבנה של מפעל עליית הנער. אני חושב שעליית הנער עדיין ראויה לדברי ביקורת חריפים יועברו אליה גם במישרין.

לעצם הענין. חושבני כי מחובתי לתת לכם סקירה קצרה למה אנו אחראים בכלל. יש הבדל יסודי - לא אגיד לצערנו, זוהי מנח גורלנו - בין עליית הנער שהיתה בטעה שפעלנו לפני קום המדינה, לבין עליית הנער שפועלת כיום. בסנים שלפני המדינה היתה יכולה עליית הנער לכוון את הקליטה והעלייה לפי צרכי הישוב, צרכי המסקים והמוסדות, ולבחון את הדטה החינוכית והמוסרית של הילדים שנקלטו במסגרת עליית הנער. מאז קום המדינה, הדבר אינו בידינו. זה לא חדש בשבילנו, זה לא רק במסגרת עליית הנער. מפעל חיסול הגלויות חייב גם את המסגרת הזו של עליית הנער לקלוט לתוכה כל מי שזקוק היה למסגרת חינוכית כל שהיא.

למעטא מחנה המעבר זו יצירה שנוצרה אחרי קום המדינה. הסיבה לכך היתה, שמטפרי העולים במסגרת עליית הנער היה גדול, יכולת הקליטה הן של המוסדות והן של המסקים לא עמדה בפרופורציה למספר הילדים שהגיע ארצה, ביחוד סבלנו מחוסר מקומות קליטה דתיים, ואת הילדים צריך היה לקלוט, ולו רק באופן זמני. אז יצרנו 5 מחנות מעבר: גבן-שמן, בכרכור, ברמת-הדטה - מחנה שקיים עד היום - אחוזה, ונתניה, שנמצא בחיסול. הפוונה היתה לחסל מחנות אלה בהקדם, במידת האפשר, מפני שלמחנה זה מגיע הילד ישר מחוץ-לארץ, על כל מה שהוא מביא עמו - חינכו, עברו, ועצם ההרגשה שזה לא מקום קבע, שזה מקום מעבר, הוא אשר מכבידה על התנאים, על אפשרות של פעולה סדירה וגם על הרגשת הילד. החילוני לחסל בהדרגה קודם את מחנה בן-שמן, ואחר את מחנות כרכור ואחוזה; אנו מחסלים את מחנה נתניה, ויישאר רק המחנה ברמת-הדטה ליד חיפה. בזמנו היתה החלטה לפתוח מחנות מעבר בגלל העלייה הגדולה וחוסר מקומות קליטה, עכשיו המצב הוא הפוך: מקומות קליטה ישנם עכשיו במידה מספקת, גם בישובים וגם במוסדות, אולם העלייה פחתה. זהו ענין כללי, שאינו נוגע רק לעליית הנער. בגלל סיבה זו החלטנו, עוד לפני כמה שבועות, לחסל את מחנה נתניה, ולהשאיר רק מחנה אחד ברמת-הדטה.

אך מה סיבו של הנער שאנו מקבלים? לדאבונו, בצפון אפריקה וגם בפרס, עדיין לא חדרו החוגים הציוניים הפעילים למעמד הבינוני, והעליית מסם - ואיני רוצה לדבר על העלייה בכלל, אלא על העלייה במסגרת עליית הנער - היא מדלת-העם. העולים מטרקו הם נערים שאין להם לא בית, לא חינוך, לא בית-ספר ולא דואג. הם גרועים אפילו מילדים עזובים, ותמיד היתה מרחפת עליהם סכנת ההתאסלמות, כיוון שאין להם דואג. הם מגיעים הנה מפני שאינם יכולים להסתדר, והקהילה

סר אוטסקי:

רוצה להיפטר מדאגה סוציאלית להם, וגם מפני שהם מניחים שהנה בישראל תבוא להם הגאולה. ילדים אלה מגיעים הנה יחד עם אחריהם, ויש למיין אותם. כל בית-ספר, כל מוסד, אינו מקבל ילדים בלי בחינה ובדיקה של מידת ידיעתו, הסתגלותו והתאקלמותו של הילד. ישנם ילדים סטובלים מהפרעות נפשיות קשות, ובטבילם מסגרת נורמלית אינה באה בחשבון, הכרחי לעשות משהו גם לתופעות אלה. שהיה בטחנה מעבר נותנת אפשרות לערוך בדיקה רפואית רגילה הנעשית על-ידי רופא קופת-חולים, בדיקת עיניים, גרענת וגזזת - מחלות נפוצות בין העולים - וגם נותנת אפשרות לבדיקה פסיכיאטרית, הנעשית על-ידי מרכז לסקר מטעם "הדסה". לדאבונו נמסכות הבדיקות זמן רב. מרכז לסקר אינו יכול תמיד להחליט מיד אם זהו ילד מופרע או לא, והוא דורש את השארתו של החניך לתקופת הסתכלות נוספת, שנמשכת חדשים ולעתים יותר מזה. בסופו של דבר עובר החניך הבריא ל"קליטה רגילה", קליטה במספחה פרטית או במוסד מסוים.

בטחנה המעבר ישנם סוגים שונים של ילדים - ואיני רוצה להעלים מכם - ישנם גם ילדים שגונבים מרכוש הטחנה, וזוהי מלאכה לא קלה למלא שליחות חינוכית ראויה לשמה בטחנה כזו. ואף-על-פי-כן נעשתה עבודה גדולה גם בטחנות המעבר. נקלטו מסם קרוב ל-4,000 ילדים לקליטה רגילה במשקים ובמוסדות שונים, והמשקים סיבחו את הנער שנקלט על-ידם. הם רכשו גם ידיעות - במידה שאפשר לרכוש בזמן קצר - ידיעות בעברית וחשבון, הם קיבלו קצת מושג על הארץ, על חיים חברתיים, על טנהגים וניסוסים. יחד עם זה קיימים קשיים עצומים, קשיים הנובעים מכמה וכמה גורמים נוספים, וראשית כל מהטקום עצמו. המקום היה קמפ בריטי, ואנו קיבלנו אותו במצב הרבה יותר גרוע ממה שהוא עכשיו. השקענו לא מעט כספים כדי לספר את הטבנים. יש במקום גן ירק גדול, המעובד על-ידי הילדים - ומספק ירקות למטבח. חדרי המלאכה שימסו עד לפני זמן קצר את המחנה כולו. חדרי-המלאכה אינם גדולים, יש רק מסגריה המעסיקה 10 חניכים, נגריה וסנדלריה. במקום יש גם גן נוי. הפרינציפ שלנו הוא כי הילדים ילמדו לשרת את עצמם, ולכן הם עובדים בכל הסיירות, לא יום שלם, אבל מספר שעות. הם עובדים במטבח, במכבסה, בניקוי חדרים ומקלחות, ואיני סבור שיש בזה מסום פגם חינוכי. במסך החדשים האחרונים נתרוקן המחנה ונטארו בו 110 ילדים, אשר 80 מהם הם מופרעים, ויש מהם הנמצאים בטחנה למעלה מ-1/2 שנה.

בעיית המופרעים היא כללית, והייתי מסמ לו יכלו לומר לי כיצד אפשר לפתרה. עליית הנער אינה סמחה לפתיחת מוסדות למופרעים. זהו ענין קשה ביותר, לא מבחינה כספית - זו גם הוצאה כספית גדולה - אלא מפני שאין כוחות מקצועיים לעבודה במופרעים. פתחנו מוסד אחד, אנו עושים את המכטיסום, אבל זה אינו מספיק, מפני שכל הכוחות המקצועיים מוכנים לשבת בירושלים או בתל-אביב, אבל לא במוסד למופרעים, ולעבוד יום-יום רק במופרעים. המוסדות שלנו אינם יכולים לקלוט את כולם. יש מוסדות פרטיים טובים ומתאימים, אבל הם מלאים ואינם יכולים לקלוט. יש מוסדות פרטיים אחרים גדועים, שהם גרועים אפילו מטחנה הנער בנתניה. זוהי בעיה שאנו מתחבטים בה, ואיני יכול לומר כיום כיצד נוכל לפתור אותה. רוב העובדים שלנו הם עולים חדשים - שיש להם נטיון-מה בהדרכה בחוץ-לארץ - והגיעו למקום העבודה מפני שלא מצאו שיכון, או שצריכים היו למצוא אפשרות של צבירת סכומי כסף למטרות מסוימות, בינתיים נצטברו הרבה מופרעים, ואתם יכולים לתאר לכם הרגשתו של ילד הרואה כי במסך 7 - 6 חדשים באים ויוצאים ילדים בריאים ונורטלים, והוא נאלץ להיטאר; שיירה באה ושיירה הולכת, והוא נטאר. זוהי הרגשה קשה ביותר בטביל הילד. אינני יודע אם ילדים כמצב זה יכולים להיות מאושרים ושמחים. צריך להבין גם את הרקע הזה. יש דברים שהם בהחלט צודקים, אבל כדי לקבל רשם ברור על הטחנה, הרכבו וטיבו, והרגשת הילדים בו, צריך גם להכיר את הילד, כיצד הוא מדבר עם אורח; יש כאלה שרוצים לעורר רחמים, ואחרים הרוצים להסתיר את האמת. כדי ללמוד את כל הבעיות יש צורך בביקור של יותר משעתיים.

אד.

מר אומסקי:

אני מקבל את העובדה שיש ליקויים
הקטורים בסידורים טכניים. ציחק לדוגמה את ענין הסחיצות. עד לזמן
האחרון לא היה נהוג כל בצריף אחד יתגוררו שני מינים, ולכן לא
הקפידו על כך שהסחיצה תגיעה עד התקרה. המחנה היה מיועד ל-500 נפש,
והיו זמנים שהיו בו 500 ילדים. כיום מספר הילדים הוא רק 100,
השטח הוא הגדול, והגבוה - מספרן מועט - מפחדות להישאר בצריף
מרוחק. לכן מסתמשים בצריף מחולק חציו לבנים וחציו הסני לבנות.
יכול להיות שהבנים מציקים לבנות, אבל זה לא רק במחנה בתניה, זה
בכל מקום. בכל-זאת אני סבור שאין זה בסדר שהסחיצות והחורים לא
תוקנו. בביקורי האחרון במקום, לפני חודשיים, ראיתי את החורים וביקשתי
לתקנם.

בקשר לספריות ברצוני להעיר, כי לספריות
יש מקום במוסד שבו חניכים היודעים להשתמש בספר. ילדים אלה אינם
יודעים עדיין לקרוא, ומפרי ליטוד ומכשירי כתיבה יש להם שם מספיק.

היו"ר ש. פרסיץ:

הרקע של העבודה הקטה של עליית הנער
אינו זר לנו; אנו יודעים את הלבטים
של כל מערכת החינוך, וממילא של מוסד זה: חוסר סורים, חוסר אנשים,
חוסר עובדים מקצועיים ועוד. אם בתנאים אלה באים להקים מחנה מעבר,
מחנה מיון, לא רק לסם אכסנה והזנה, אלא לסם בדיקה יסודית של נפש
הילד, אפיו וכשרונו - הרי שבמחנה צריכים להרגיש זאת, וסידורו של
המחנה צריך להיות מותאם לזה. מר אומסקי אמר כי זהו מחנה בריטי,
עם צריפים, עם גינות ירק ונוי, אבל חסרים במחנה הדברים היסודיים
לתחנת מחקר. מחנה בו נמצאים ילדים שעברו עברה סדור גינה, חוסר
קטה, צריך לבנותו תאים תאים, כדי להבדיל בין הסוגים של הילדים,
וליצור בשבילם תנאים אחרים. צריך היה לתת להם הרגשת אושר, הרגשת
בית. אם אין אנשים מקצועיים, הרי אם-הבית או אב-הבית, או סדריך,
אדם נבון וטוב-לב, יכלו לדאוג לכך. הילדות מפחדות לישון לבד -
הרי המנגנון מורכב מ-50 איש; האם אין סדריכה שמיטן אתן? מדוע הן
צריכות לפחד? ואם יקרה משהו - האם ההגנה היא באותם הילדים
המופרעים והמושחתים? במוסד בירושלים ישנה הסדריכה עם הבנות.

אני מבינה את הקשיים שלכם, אבל איני
מוצאת בדברי מר אומסקי כל הצדקה להזנחה שקיימת במקום. כאשר מדברים
על ילדים מופרעים, ועל הרגשתם כאשר הם רואים ש"שיירה באה ושיירה
הולכת - והם נטארים"; הרי דוקא לילדים אלה צריך לתת הרגשת בית,
מועדון, כדור שיטחקו בו בחצר, ולא להוציא את כל המשחקים מהמועדון
כאשר עושים אינוונטורה.

איננו יודעים כאן כמאסימים וכתובעים,
אלא כקובעים עובדות שראינו, עובדות שמכאיבות לנו, והדבר מכאיב
טבעתיים מפני שהוא קרה במוסד של עליית הנער; כאשר ראינו זאת
במקום אחר לא היינו כל-כך מזועזעים. ההסברה ששמענו כאן אינה
יכולה בשום פנים להקטין את האחריות. אתה בא למחנה ורואה מי עומד
בראש מוסד לנער, עם ילדים מופרעים, אדם שאינו יודע למסור דברים
כנים, והאורחים צריכים לתפס אותו בסקר - ורק מפני הנימוס אינם
מעמידים אותו על כך - האם זוהי האישינות שצריכה לנהל מחנה כזה?
עוד היום יש ויש אנשים. האם לפחנה כזה לא היו צריכים לגייס את
האנשים הטובים ביותר? האם בין העובדים הוותיקים לא נמצא אדם
שאפשר לגייסו? בחורים בני 17 - 18 סוגרים בחדר מסעה 20.30 -
האם מעטים חינוכיים הכריחו לנהוג כך?

תסלחו לי על גילוי-הלב שלי, אילו לא
כיבדתי את המוסד, לא הייתי מרטה לעצמי להגיד זאת.

ד. נצר:
השנה סלאו 20 שנה לעליית הנער, למפעל המבורך אשר נתן אותותיו בכל חיינו. את ערכו של המפעל הוכיחו החניכים עצמם, ביניהם יש מקימי מוסכים, ואנשים הממלאים תפקידים חשובים בכל שטחי החיים במדינתנו.

אני מצטערת שלא ניתן לי להסתתף בביקור, כי צדקו החברים - אינה דומה ראיה לסמיכה. העובדות שמסר לנו כאן מר אומסקי הן מעציבות, אבל קיימות, לדאבונו, בהרבה מוסדות. השאלה היא רצינית, ולא פתרנו אותה, ואיני יודעת אם נצליח לפתרה בתקופה הקרובה. ביקרתי בזמן האחרון במועד לילדי עולים במסך טוב ומסודר, ברמת-יוזבן, ונוכחתי כי גם שם קיימות הבעיות של מחנה המעבר בנתניה, באזור הנער הוא כזה.

התכנסנו כאן לא כדי להאשים אלא כדי לברר את המצב עם הגורמים האחראים. היו לכך תקדימים, במידה שהגיעו לוועדה הדין מהציבור או מהעתונות על ליקויים או תקלות מסויים, יצאה מסלחת לבקר במקום כדי לעמוד על אמיתות הדברים. כאדם העובד עם נער, אינני מופתעת שמה שנאמר כאן על הילדים; לא תמיד אפשר לקבל תמונה נכונה מפי הילד, אלה העוטקים בנער יודעים זאת.

ברצוני לסמוע מפי גאי-כח עליית הנער, מה הסיבה למספר הגדול של עובדים לעומת מספר הילדים, וכך הייתי רוצה לקבל פרטים על היחסים בין עליית הנער ומסדר החינוך. האם עליית הנער עשתה בעצמה משהו כדי להכשיר ולהכין מדריכים לילדים מופרעים? זו אינה רק בעיה של עולים אלא בעיה בפני עצמה. במידה שמחנות אלה מתחילים, מה הקשר בין עליית הנער עם המוסדות אליהם מועברים הילדים.

ס. ארם:
ברצוני לבקש סליחה על גילוי-הלב שלי. מה שאמר כאן מר אומסקי עשה עלי את הרשם המזעזע ביותר. אני יכול להבין כי קיים מוסד גדול, ובו חומר אנושי קשה, בעיותיו הן רבות, ואפשר להיכשל בו - יכול להיות שנכשלנו, אבל מדוע לתרץ זאת? כאן שמענו את תיאור הטיבות האובייקטיביות, כיצד קרה הדבר. יש בוודאי קטיים אובייקטיביים שאינם תלויים בנו, ויש גם קטיים אחרים, מה שסיפרה לנו היושבת-ראש זה מסט מסווע - מנגנון של 50 איש בסביל 100 ילדים, והילדים עצמם עושים את כל העבודה - ומה עושה המנגנון? הבנות, למשל, מחפסות הגנה מפני הבחורים, והנה הולכים ומסכנים אותן בחדר מסודר - האם בזה הפתרון? האם לאחר הנסיון של חיסול ארבעה מחנות מעבר, אי-אפשר היה לחשוב כיצד לתקן, כיצד לספר?

בין פרסום המאמר בעתונות, לבין ביקורה של הוועדה עברו כמה ימים - רק לאחר התשובה בעתון הופיעה במקום הוועדה, ועדה שמורכבת מאנשי רצון טוב, והנה הוועדה מוצאת אותו דבר, ומתרטט בדיוק כמו העתונאי. אחר בא מר אומסקי ומסביר כיצד דוכם זה הוא מוטעה. ואני רוצה לשאול שאלה מאד פרזואית: האם המנהל נשאר בתפקידו לאחר ביקור העתונאי וביקור הוועדה? האם בדקו אם המנגנון מתאים לתפקידו? נביח שנכשלנו במקום אחד, אזי צריכה להיות הודאה על הכשלון, ולא תירוץ. הדבר נחוץ לשם דבר מסווע מאד: תיקון פני הדברים. כסם שאנו מסוכנעים שהיו לכך גורמים אובייקטיביים, כך אנו רוצים שאתם תהיו מסוכנעים שיש סיבות מובייקטיביות שאפשר לתקן.

מחנות המעבר אמנם הולכים ומתחילים, אבל הנה עכשיו מגיע נער מפרס - מה יהיה גורלו? אני סבור שהבירור הזה הוא מועיל מאד וחשוב מאד, גם אם הדברים נאמרים בו בגילוי-לב.

היו"ר ש. פרסיץ: אנו נמטיח את הדיון ביום ב' הבא.

הישיבה נעולה.